

ВІДГУК

офіційного опонента Червінської Інни Богданівни,
кандидата педагогічних наук,
доцента кафедри педагогіки початкової освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
на дисертацію Ключкович Тетяни Василівни
«Інтеграція системи вищої педагогічної освіти Словацької Республіки у
європейський освітній простір»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія
педагогіки

В останні роки у вітчизняній педагогічній науці інтенсивно вивчається досвід вищої педагогічної освіти у зарубіжних країнах. У цьому контексті особливо цінним є доробок освітніх реформ країн, які межують з Україною, зважаючи на близькість соціальних систем, соціокультурних, етноментальних та історико-політичних умов.

Грунтовне опрацювання та творче осмислення досвіду країн-сусідів відкриває можливості для творення інноваційної євроінтеграційної освітньої політики України з урахуванням позитивних здобутків та переваг з метою уникнення недоліків, що притаманні цим країнам у перехідний період. Тому актуальність і запитаність у розкритті визначеної проблеми не підлягає сумніву.

Дисертаційна робота має безперечну наукову новизну, оскільки в ній вперше проведено аналіз проблеми інтеграції вітчизняної системи вищої освіти в європейський освітній простір, можливість використання словацького досвіду реформування вищої педагогічної освіти, а також недостатня розробленість цієї проблеми в історії та теорії педагогіки, що й зумовлює визначення перспектив та можливостей використання словацького досвіду реформування вищої педагогічної освіти в Україні (с. 9).

Здійснена нами експертиза доводить, що структура дисертації Ключкович Т. В. відображає послідовність виконання завдань, сформульованих автором для вирішення досліджуваної проблеми.

Підкреслимо, що тема рецензованої дисертації відповідає тематиці наукової діяльності кафедри педагогіки та психології ДВНЗ «Ужгородський національний університет» як складова теми «Теорія і практика становлення та розвитку системи освіти, навчання і виховання у загальноєвропейському контексті» (Державний реєстраційний номер 0115U001925, протокол № 6 від 07.12.2010 р.).

Робота має класичну структуру і складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків та додатків.

Дисертаційна робота Т. В. Ключкович присвячена дослідженню трансформації системи вищої педагогічної освіти Словачької Республіки у контексті інтеграції в європейський освітній простір. Автором різнобічно охарактеризовано методологічні та концептуальні підходи до проблеми реформування системи вищої педагогічної освіти в європейському освітньому просторі, ґрунтовно проаналізовано джерела з проблематики, на належному науково-методологічному рівні визначено основні передумови, чинники та етапи трансформації словацької системи вищої педагогічної освіти в євроінтеграційному контексті.

Комплексне дослідження трансформації системи вищої педагогічної освіти Словаччини в умовах інтеграції до європейського освітнього простору у дослідженні Т.В. Ключкович має не лише теоретичне, але й практичне значення. Адже на прикладі цієї країни можна простежити процес змін у системі педагогічної освіти від догматично-соціалістичної до сучасної вищої освіти країни-члена ЄС. А вивчення і врахування словацького досвіду трансформаційних процесів може бути корисним для України, з урахуванням кращого зарубіжного досвіду.

Усвідомлення актуальності тематики, що розробляється, надало автору можливість на основі застосованої методології в цілому грамотно визначити

об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження. Загалом методологія наукового дослідження Ключкович Т.В. забезпечує вірогідність наукових тверджень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Понятійний апарат у повному обсязі розкриває зміст заявленої теми й ті ключові аспекти, які наскрізно описує авторка. Свідченням цього є розкриття у процесі наукових пошуків численних ідей, підходів й концепцій, які спонукають до розширеного розуміння змін у системі європейської вищої освіти та підготовки педагогічних кадрів, їх особистісного та професійного розвитку у процесі навчання у ВНЗ та подальшого професійного вдосконалення.

Значимим у контексті компаративістських досліджень є визначені автором перспективні цілі та напрями реформування вищої педагогічної освіти України в контексті досвіду Словаччини (децентралізація управління вищою освітою; впровадження компетентнісного підходу в професійну підготовку вчителів; зв'язок вищої педагогічної освіти з ринком праці; європеїзація педагогічної освіти; створення ефективної системи професіоналізації педагогічних працівників тощо (с.102).

У відповідності до завдань у першому розділі автором проведено теоретико-методологічний аналіз проблеми реформування вищої педагогічної освіти в євроінтеграційному контексті, а також представлено історіографію та джерельну базу дослідження, що стосується системи підготовки педагогічних кадрів у Словаччині.

З позицій освітологічного аналізу, який спрямований на пізнання динаміки змін у сфері освіти та її підсистемах, автором акцентується увага на те, що реформування і модернізація освіти є своєрідним відгуком на трансформації у дотичних до освіти суспільних сферах.

Авторка продемонструвала глибоке й всебічне знання проблематики предмета, досконале володіння різноманітними й найсучаснішими процедурами дослідження матеріалу, знання педагогічного інструментарію, а

також добре володіння поняттєвим, термінологічним апаратом для його теоретичного осмислення.

В методологічному контексті важливими є запропоновані автором практичні форми застосування системного підходу на мікрорівні, зокрема в організації навчання і виховання, аналізу й узагальнення педагогічних фактів у процесі пізнання.

У дисертації досліджено основні напрями та результати інтеграції вищої педагогічної освіти Словаччини в європейський освітній простір, проаналізовано особливості підготовки педагогічних кадрів у системі університетської освіти, окреслено перспективи та можливості використання словацького досвіду реформування вищої педагогічної освіти в Україні, що надає дослідженню наукової значимості.

Нам імпонує зроблені узагальнення про те, що в процесі постсоціалістичного розвитку та інтеграції в європейський освітній простір, Словаччина пройшла складний шлях реформ, результати яких дають підставу говорити про функціонування в країні системи вищої педагогічної освіти європейського рівня

Цінним є огляд психолого-педагогічної та філософської літератури, нормативно-законодавчих актів, який розкриває багатоаспектність та різноплановість зазначеної проблеми. На основі детального аналізу міжнародних документів з професійної підготовки вчителів дослідницею з'ясовано, що європейська стратегія реформ зображає педагогічну освіту як ефективну рушійну силу розвитку сучасного суспільства.

Автором опрацьовано праці вітчизняних та зарубіжних дослідників-компаративістів, які аналізують особливості професійної підготовки вчителів у зарубіжних країнах та Україні, на підставі їх вивчення зроблено певні логічні узагальнення та визначено провідні тенденції розвитку вищої педагогічної освіти у світлі інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема.

Як позитивний доробок варто відмітити, що наукові праці, які стосуються проблематики розвитку вищої педагогічної освіти Словаччини,

систематизовано в три основні групи: 1) праці узагальнюючого чи порівняльного характеру; 2) публікації, присвячені історичному розвитку системи вищої педагогічної освіти Словаччини та її функціонуванню на сучасному етапі; 3) наукові праці, зорієнтовані на розкриття окремих аспектів підготовки і професійного розвитку педагогічних кадрів у Словаччині. Дослідником вперше введено до наукового обігу нові словацькомовні джерела, що стосуються досліджуваної теми.

Різносторонньою різнобічною є джерельна база дослідження (331 найменування, із них 201 – іноземними мовами), яку складають: документи, (декларації, комюніке, стратегії, меморандуми); нормативно-правові акти Словацької Республіки, а також нормативно-правові документи органів державної влади України; статистичні та інформаційні матеріали державних установ Словацької Республіки, неурядових організацій, міжнародних дослідницьких структур; монографічні дослідження, періодичні видання, матеріали наукових конференцій, проаналізованих і опрацьованих автором і представлених в рефлексивних інтерпретуваннях.

Підґрунття для розв'язання окреслених проблем дає широка палітра досліджень з порівняльної педагогіки. Аналіз наукових напрацювань із цієї проблематики дає дослідникові підставу стверджувати, що переважна більшість із них присвячені аналізу окремих аспектів словацької педагогічної освіти, тоді як відчувається брак комплексних історико-педагогічних досліджень розвитку системи вищої педагогічної освіти Словаччини.

Як позитив варто відмітити вивчення зазначеної проблеми під час стажування на педагогічному факультеті Пряшівського університету (м. Пряшів), під час якого автор мала змогу безпосередньо спостерігати за організацією навчально-виховного процесу та наукової роботи в словацькому ВНЗ, а також апробувати результати дисертаційного дослідження. А здійснений аналіз функціонування педагогічних факультетів словацьких університетів, дозволив дослідниці виокремити такі характеристики підготовки педагогічних кадрів у ВНЗ: цілісність і системність професійного

навчання, наукових досліджень, міжнародної співпраці, що забезпечується відповідними підрозділами факультетів; структурування навчальних програм передбачає поділ на три рівні – для бакалаврів (1-й рівень), магістрів (2-й рівень) і докторантів (3-й рівень); диференціація між ними здійснюється згідно із системою педагогічних спеціальностей; відповідно до кредитної системи та фахової спеціалізації, навчальні дисципліни поділяються на обов'язкові, спеціалізовані вибіркові та вибіркові.

Про глибоке розуміння дисертантки проблеми дослідження, усвідомлення його логіки свідчить проведений нею і представлений на сторінках роботи (с.65-67) аналіз впровадження принципів європейського виміру в підготовці вчителів, що допомогло Словаччині здійснити перехід від масово-репродуктивної системи вищої педагогічної освіти до індивідуально-творчої моделі, яка створює більше умов для особистісного і професійного розвитку студентів.

Однак попри очевидні успіхи Словаччини в реформуванні вищої освіти та підготовки вчителів, автором наголошується, на певних труднощах, пов'язаних із узгодженням національних та європейських стандартів педагогічної освіти, співвідношенням між академічно-теоретичною і професійно-практичною складовими підготовки педагогічних кадрів.

Цікавою та виваженою є запропонована у дисертаційній роботі періодизація та комплексна характеристика етапів реформування системи вищої педагогічної освіти Словаччини.

Дослідниця на відповідному теоретико-методологічному рівні, крізь компаративну призму, розкрила основні проблеми модернізації педагогічної освіти Словацької Республіки в контексті формування європейського простору вищої освіти та науки.

Для відстеження динаміки та логіки перетворень у освітній системі в контексті інтеграції в європейський освітній простір автор методологічно доцільно й вдало застосувала історичний та системний підходи, що передбачає фактичний аналіз розвитку системи вищої педагогічної освіти,

окремих університетів у часовій послідовності, їх трансформацію залежно від політичних та соціально-економічних умов. Саме поєднання історичного та системного підходів дозволило їй чітко виокремити передумови, чинники та основні етапи трансформації вищої педагогічної освіти Словаччини. Застосування системного та історичного підходів дозволила авторові відстежувати тенденції розвитку, використовуючи прогнозування та моделювання розвитку педагогічної освіти.

Автором здійснено порівняльний аналіз різних аспектів функціонування вищої педагогічної освіти Словаччини та інших країн Європи, встановлено національні особливості та загальні тенденції розвитку вищої школи. Позитивним аспектом дисертації є її загальний синтезуючий характер, широкі географічні та хронологічні межі дослідження, змістовні додатки.

У дисертаційній роботі вдало обґрунтовано тезу про те, що проблема формування загальноєвропейського освітнього простору та інтеграція в нього національних систем вищої освіти, належать до числа фундаментальних проблем суспільства, розробка яких потребує застосування комплексу методів. У цьому аспекті доведено доцільність застосування структурно-змістового, системно-сферного, історичного методів.

Встановлено, що комплексне дослідження інтеграційних процесів у сфері вищої педагогічної освіти потребує аналізу як макрорівня, так і мікрорівня функціонування освітніх систем. У цьому аспекті обґрунтовано, що використання компетентнісного підходу дало можливість конкретизувати компетентності та кваліфікації вчителя, на формування яких спрямовані системи педагогічної освіти в рамках європейського освітнього простору.

З'ясовано, що концептуальні позиції щодо інтеграції, європеїзації, професіоналізації вищої педагогічної освіти, визначаючи напрями змін у галузі освіти на європейському просторі, реалізуються в різних теоретично обґрунтованих моделях і підходах до підготовки вчителів.

Інноваційними і такими, що набули подальшого розвитку можна вважати запропоновані дисертанткою, основні етапи перетворень процесу реформування вищої школи та педагогічної освіти Словаччини (с . 96).

Серед найбільш значущих об'єктивних передумов і чинників макрорівня, які мали вплив на різних етапах трансформації системи вищої освіти Словаччини, автор виокремлює: розпад «соціалістичного табору» та дезінтеграційні процеси на постсоціалістичному просторі, що супроводжувалися, зокрема, демонтажем ідеологічних освітніх структур «старого режиму»; комплекс радикальних реформ, направлених на розбудову парламентської демократії, ринкової економіки, правової держави, децентралізацію державного управління;.

Відповідно до завдань дослідження дисертанткою розкрито й узагальнено основні напрями та результати інтеграції вищої педагогічної освіти Словаччини в ЄПВО, проаналізовано особливості підготовки педагогічних кадрів у системі університетської освіти, окреслено перспективи та можливості використання словацького досвіду реформування вищої педагогічної освіти в Україні

Погоджуємося із висновком здобувачки і її прагненням визначити методологічні підходи (системний, системно-сферний, структурно-змістовий, історичний) для визначення цілей, структури, функцій, етапів і перспектив розвитку системи вищої педагогічної освіти.

Як позитивний чинник дослідження варто відмітити, що аналізуючи контекст модернізації європейської системи вищої освіти, автор чітко виокремлює передумови та провідні чинники інтеграції вищої педагогічної освіти Словаччини у європейський освітній простір, що мають важливе практичне значення для дослідників у галузі порівняльної педагогіки й можуть використовуватися у навчальному процесі ВНЗ. Наголошується, що у процесі інтеграції в європейський освітній простір словацька вища освіта зіткнулася з низкою проблем, досвід розв'язання яких може бути корисним й для розвитку системи вищої освіти України (с. 37).

Дисертація Т.В. Ключкович характеризується логічністю побудови, повністю висвітлює зміст визначених структурою розділів та оформлена згідно вимог, визначених чинними нормативними документами

Однак, як будь-яке дослідження, виконане на науково-теоретичному ґрунті, дає простір для міркувань, висловлення зауважень і побажань.

1. Обґрунтовуючи теоретико-методологічні засади дослідження в першому розділі, автор виокремлює ряд концептуальних підходів до професійної підготовки вчителів (діяльнісний, гуманістичний, особистісно-орієнтований та ін.), але детально характеризує лише компетентнісний підхід.

2. Аналізуючи освітні перетворення в Словацькій Республіці в період з 1993–1998 рр. дисертантка зазначає, що цілі державної освітньої політики були орієнтовані на мінімальні зміни і коливалися між відкритістю (європеїзацією) та закритістю (націоналізацією) вищої освіти, хоча формально проголошувався курс на євроінтеграцію. Водночас в тексті ми не знаходимо пояснення причин такої суперечливої освітньої політики.

3. У підрозділі 3.2 автор зазначає, що навчання за педагогічними спеціальностями здійснюється в Словаччині в державних, громадських і приватних ВНЗ. Дисертаційна робота тільки виграла б, якби в порівняльному аспекті було охарактеризовано спільне і відмінне у підготовці вчителів у вищих навчальних закладах вказаних типів.

4. У підрозділі 3.3. бракує адресності пропозицій щодо можливого використання в Україні словацького досвіду реформування вищої педагогічної освіти в євроінтеграційному контексті.

5. У таблицях, представлених у дисертації (с. 80; 86), автор подає значний масив кількісних показників розвитку ВНЗ у Словаччині за окреслений період дослідження. На наш погляд, деталізація та розширення сутності цих показників збагатила б змістове наповнення роботи.

Висловлені міркування та пропозиції аж ніяк не знижують загальної високої оцінки дисертаційного дослідження, засвідчують собою доказ самостійності, вияву індивідуального науково-пошукового стилю Тетяни Василівни, що неминуче й природно викликає дискусію.

Автореферат повністю відображає зміст відповідних розділів дисертаційної роботи.

Основні положення дисертації достатньо апробовані на науково-практичних конференціях і наукових семінарах різного рівня, а також представлені у 15 публікаціях, з них п'ять статей опубліковано в наукових фахових виданнях України і дві статті – у зарубіжних періодичних наукових виданнях з наряду, за яким підготовлено дисертацію.

Таким чином, рецензована робота відповідає чинним вимогам, зазначеним у пп. 9, 11, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету міністрів України за № 567 від 24 липня 2013 р., що є підставою для присудження Ключкович Тетяні Василівні наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки початкової освіти
педагогічного факультету
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

І.Б. Червінської